

ย้อน
ประวัติศาสตร์
๔๑๗ ปี ออยุธยา
๓๓
ราชัน
ผู้ครองนคร

พินิจ จันทร และคณะ
รวบรวมและเรียบเรียง

ย้อนประวัติศาสตร์

๔๑๗

ปี

อยุธยา

๓๓

ราชัน

ผู้ครองนคร

พินิจ จันทร และคณะ
รวบรวมและเรียบเรียง

ย้อนประวัติศาสตร์ ๔๑๗ ปี อยุธยา ๓๓ ราชนัน ผู้ครองนคร

พินิจ จันทร และคณะ รวบรวมและเรียบเรียง

ราคา ๒๗๕ บาท

๑ ได้รับอนุญาตจัดพิมพ์จากเจ้าของลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับเพิ่มเติม)
พ.ศ.๒๕๕๘ ห้ามลอกเลียนส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ มิเช่นนั้นจะถือว่าละเมิดลิขสิทธิ์และมีความผิดทางอาญา

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์ เพชรพินิจ

ในเครือบริษัท เพชรประกาย จำกัด

๘๑ อาคารเพชรประกาย ถนนเสรีไทย

แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๓๕ # ๑๐๓ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๖๘

Homepage : <http://www.phetpraguy.com>

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

พินิจ จันทร

ย้อนประวัติศาสตร์ ๔๑๗ ปี อยุธยา ๓๓ ราชนัน ผู้ครองนคร. -- กรุงเทพฯ. : เพชรพินิจ, ๒๕๖๕.
๒๘๘ หน้า.

๑. ไทย--ประวัติศาสตร์--กรุงศรีอยุธยา, ๑๘๙๓-๒๓๑๐. I. ชื่อเรื่อง.

๙๕๙.๓๐๒๓

ISBN. ๙๗๘-๖๑๖-๕๗๘-๔๗๙-๕

บรรณาธิการ พินิจ จันทร

ออกแบบปก มะจ้ง

ศิลปกรรม มะจ้ง

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ซี แอนด์ เอ็น

๑๙๙ หมู่ที่ ๕ ซอยพุทธบูชา ๔๔ ถนนพุทธบูชา

แขวงบางมด เขตทุ่งครุ กรุงเทพฯ ๑๐๑๔๐

จัดจำหน่ายโดย

บริษัท เพชรประกาย จำกัด

๘๑ อาคารเพชรประกาย ถนนเสรีไทย

แขวงมีนบุรี เขตมีนบุรี กรุงเทพฯ ๑๐๕๑๐

โทรศัพท์ ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๓๕ # ๑๐๓ โทรสาร ๐ ๒๕๔๐ ๕๕๖๘

Homepage : <http://www.phetpraguy.com>

ตลอด ๔๑๗ ปี กรุงศรีอยุธยา
ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นมากมายหลายด้าน
และเกิดการแย่งชิงราชสมบัติ
ต้องเปลี่ยนวงศ์กษัตริย์ถึง ๕ ราชวงศ์
โดยผลัดเปลี่ยนกษัตริย์ปกครองถึง ๓๓ พระองค์

คำนำ สำนักพิมพ์

ประวัติศาสตร์และความเป็นมาของอยุธยา นั้น ได้มีองค์ความรู้มากมายหลายด้านที่นำมาประกอบขึ้นมาเป็นหลักฐานสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นตำนานเรื่องท้าวอู่ทอง หนังสือพงศาวดารเหนือ ที่รวบรวมจดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์

อีกทั้ง พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่เป็นที่ยอมรับของนักประวัติศาสตร์ ว่ามีความถูกต้องน่าเชื่อถือได้ฉบับหนึ่ง จากในบรรดาพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับต่างๆ ที่มีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีจดหมายเหตุ ลา ลูแบร์ ซึ่งได้มีการกล่าวถึงราชอาณาจักรสยามในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

จดหมายเหตุวันวลิต ก็เป็นอีกบันทึกหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สมัยกรุงศรีอยุธยา โดยหนังสือเล่มนี้ได้หายสาบสูญไป จนกระทั่งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ หนังสือเล่มนี้จึงถูกค้นพบโดยศาสตราจารย์ไซอิชิ อิวะโอะ จากมหาวิทยาลัยโตเกียว

อีกทั้งยังมีหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่าซึ่งเป็นพงศาวดารบอกเล่าเรื่องราวในประวัติศาสตร์ไทย โดยเฉพาะช่วงอาณาจักรอยุธยาตั้งแต่ก่อตั้งอาณาจักร จนกระทั่งเสียกรุงแก่พม่าครั้งที่ ๒ ซึ่งนับว่าเป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญอีกเล่มหนึ่งของไทย

อีกองค์ความรู้หนึ่ง คือ พงศาวดารชาติไทยของพระบริหารเทพธานี ซึ่งเป็นนักประวัติศาสตร์ ที่ได้เขียนความเป็นมาของชาติไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ทั้งใน การทูต การสงคราม การเศรษฐกิจ ตลอดจนทางการเมือง และเป็นเอกสารหายาก อีกเล่มหนึ่งที่ก่อประโยชน์ในทางประวัติศาสตร์ชาติไทย ฯลฯ

สำหรับหนังสือเล่มนี้ นับว่าเป็นองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์อีกเล่มหนึ่งที่ทางสำนักพิมพ์ได้รวบรวมข้อมูลเอาไว้ค่อนข้างสมบูรณ์เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้กันต่อไป

บรรณาธิการ

วัดไชยวัฒนาราม - ปัจจุบัน

อาณาจักรอยุธยาเคยยิ่งใหญ่ ซึ่งได้ขยายอาณาเขตออกไปถึงรัฐฉานของพม่า อาณาจักรล้านนา มณฑลยูนนาน อาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรขอมและคาบสมุทรมลายู โดยมีกรุงศรีอยุธยาเป็นศูนย์กลางอำนาจหรือราชธานีและมีความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านการค้า การทูตกับหลายชาติ รวมทั้งทางด้านศิลปวัฒนธรรม วรรณกรรมและวรรณคดี

กล่าวกันว่าตลอดระยะเวลา ๔๑๗ ปี กรุงศรีอยุธยา ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นมากมายหลายด้าน เกิดการแย่งชิงราชสมบัติกันจนถึงขั้นต้องเปลี่ยนราชวงศ์กษัตริย์ โดยมีกษัตริย์ผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาปกครองหลายพระองค์

ในจำนวนนี้มีกษัตริย์ที่ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปวัฒนธรรม วรรณกรรมและวรรณคดีไว้เป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้หลายยุคสมัย แต่ท้ายที่สุดอาณาจักรอยุธยาต้องล่มสลายลงอันเนื่องมาจากการเสียกรุงครั้งที่ ๒ แก่พม่าในรัชสมัยพระเจ้าเอกทัศ

สำหรับหนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดทำหวังว่าจะเป็นอีกองค์ความรู้หนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ที่สนใจศึกษาหาความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ได้ศึกษากันสืบต่อไป

ด้วยความปรารถนาดี
พินิจ จันทร

สารบัญ

บทที่ ๑ :

หมายเหตุหลักฐานทางประวัติศาสตร์อยุธยา	๑๖
---------------------------------------	----

บทที่ ๒ :

ย้อนประวัติศาสตร์อยุธยา	๒๖
-------------------------	----

การสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี	๓๒
-----------------------------------	----

ทำเลแหล่งที่ตั้งกรุงศรีอยุธยา	๓๔
-------------------------------	----

กลุ่มชาติพันธุ์และภาษาชาวอยุธยา	๔๐
---------------------------------	----

ภาษาของชาวกรุงศรีอยุธยา	๔๔
-------------------------	----

การเกษตรและการค้า	๔๕
-------------------	----

ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	๔๙
---------------------------	----

ศิลปวัฒนธรรมแห่งอยุธยา	๕๑
------------------------	----

ศิลปะการแสดง	๕๑
--------------	----

ประเพณี	๕๓
---------	----

การแต่งกายในแต่ละยุคสมัย	๕๕
--------------------------	----

การแต่งกายอยุธยา สมัยที่ ๑ (พ.ศ.๑๘๙๓-๒๐๓๑)	๕๗
--	----

การแต่งกายอยุธยา สมัยที่ ๒ (พ.ศ.๒๐๓๕-๒๑๗๑)	๕๙
--	----

การแต่งกายอยุธยา สมัยที่ ๓ (พ.ศ.๒๑๗๓-๒๒๗๕)	๖๐
--	----

การแต่งกายอยุธยา สมัยที่ ๔ (พ.ศ.๒๒๗๕-๒๓๑๐)	๖๑
--	----

ลำดับเหตุการณ์สำคัญในยุคมัยอยุธยา	๖๓
-----------------------------------	----

บทที่ ๓:

๔๑๗ ปี อยุธยาการเมืองและการปกครอง	๖๖
ระบบเจ้าขุนมูลนายแห่งกรุงศรีอยุธยา	๗๔
การกำหนดยศหรือบรรดาศักดิ์	๗๖
ว่าด้วยราชทินนามและตำแหน่งขุนนาง	๗๗
การกำหนดความสูงต่ำของยศศักดิ์ขุนนาง	๗๘
ว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของขุนนาง	๗๘
สิทธิและผลประโยชน์ของขุนนาง	๗๙
ค่าตอบแทนของขุนนางจากรัฐ	๘๐
การแบ่งยศถาบรรดาศักดิ์ขุนนาง	๘๑
สมเด็จพระเจ้าพระยา	๘๒
เจ้าพระยา	๘๓
พระยา	๘๔

บทที่ ๔ :

๓๓ ราชันผู้ปกครองนคร	๕๐
สมัยอยุธยาตอนต้น	๙๒
รัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑	
(พระเจ้าอู่ทอง)	๙๗
รัชกาลที่ ๒ สมเด็จพระวราเมศวร	๑๐๒
รัชกาลที่ ๓ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑	
(ขุนหลวงพ่ອງ)	๑๐๔
รัชกาลที่ ๔ สมเด็จพระเจ้าทองลัน	๑๐๗
รัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระเจ้ารามราชา	๑๐๘
รัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระอินทราชา	
(สมเด็จพระนครินทราชาธิราช)	๑๑๑

รัชกาลที่ ๗	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)	๑๑๕
รัชกาลที่ ๘	สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ	๑๒๐

สมัยอยุธยาตอนกลาง	๑๒๔
--------------------------	-----

รัชกาลที่ ๙	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓	๑๓๑
รัชกาลที่ ๑๐	สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พระเชษฐาธิราช)	๑๓๔
รัชกาลที่ ๑๑	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (หน่อพุทธางกูร)	๑๓๗
รัชกาลที่ ๑๒	สมเด็จพระวชิรญาติ	๑๓๘
รัชกาลที่ ๑๓	สมเด็จพระไชยราชาธิราช	๑๔๐
รัชกาลที่ ๑๔	สมเด็จพระแก้วฟ้า (สมเด็จพระยอดฟ้า) ขุนวรวงศาธิราช	๑๔๕
รัชกาลที่ ๑๕	สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พระเทียรรวราช)	๑๕๑
รัชกาลที่ ๑๖	สมเด็จพระมหินทราธิราช	๑๕๕

การเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๑	๑๕๗
---------------------------------------	-----

รัชกาลที่ ๑๗	สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า (สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๑)	๑๖๕
รัชกาลที่ ๑๘	สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๒)	๑๖๗
รัชกาลที่ ๑๙	สมเด็จพระเอกาทศรถ (สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ ๓)	๑๗๓
รัชกาลที่ ๒๐	สมเด็จพระศรีเสาวภาคย์ (สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ ๔)	๑๗๖

รัชกาลที่ ๒๑	สมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พระอินทราชา)	๑๗๘
รัชกาลที่ ๒๒	สมเด็จพระเชษฐาธิราช	๑๘๒
รัชกาลที่ ๒๓	สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์	๑๘๓
รัชกาลที่ ๒๔	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๕ (สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง)	๑๘๔
รัชกาลที่ ๒๕	สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ ๖ (สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย)	๑๘๙
รัชกาลที่ ๒๖	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๗ (สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา)	๑๙๑
รัชกาลที่ ๒๗	สมเด็จพระนารายณ์มหาราช	๑๙๓

สมัยอยุธยาตอนปลาย

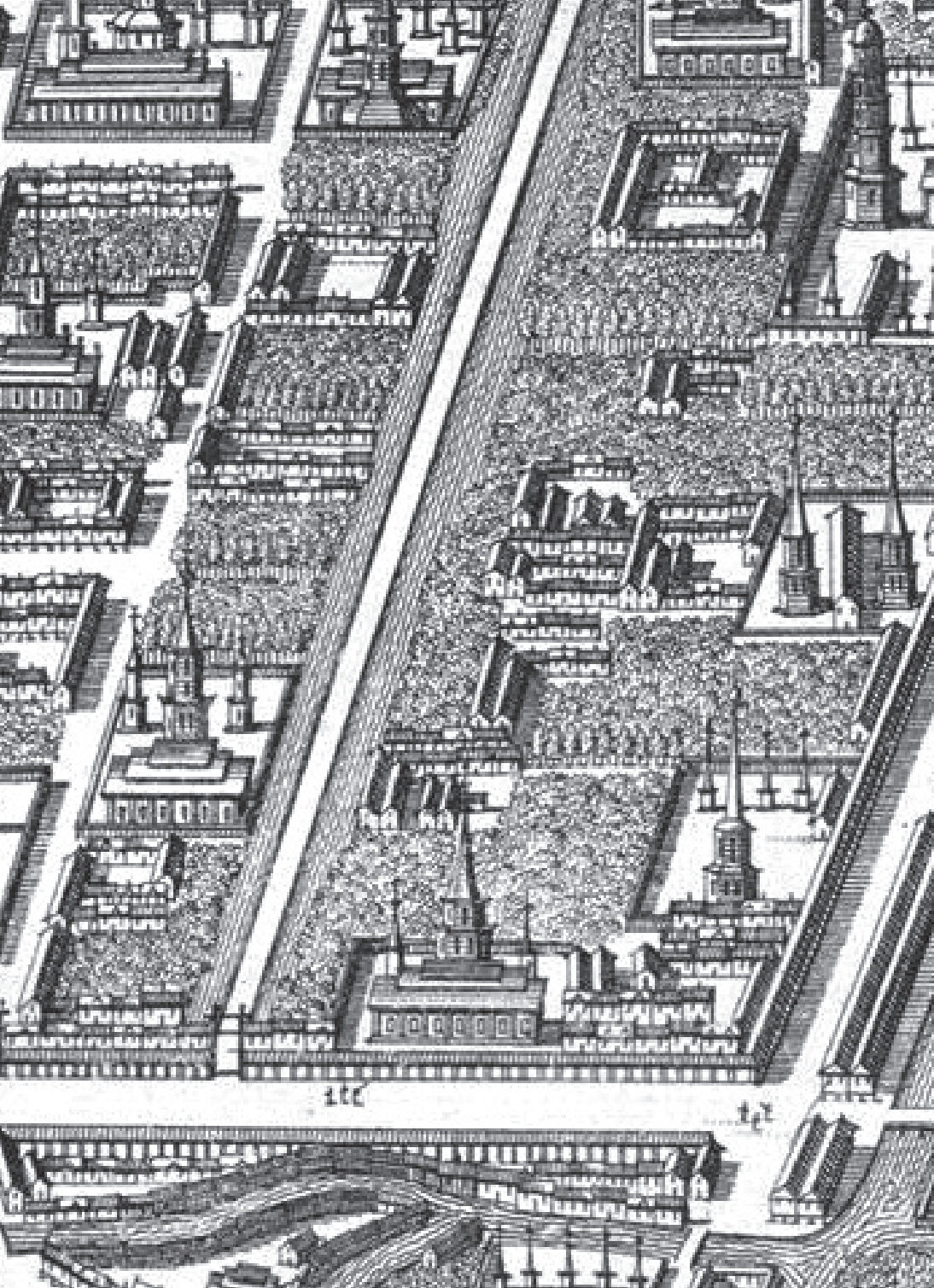
		๑๙๙
รัชกาลที่ ๒๘	สมเด็จพระเพทราชา	๒๐๖
รัชกาลที่ ๒๙	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ)	๒๑๐
รัชกาลที่ ๓๐	สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๙ (พระเจ้าท้ายสระ)	๒๑๔
รัชกาลที่ ๓๑	สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ (พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)	๒๑๗
รัชกาลที่ ๓๒	สมเด็จพระเจ้าอุทุมพร	๒๒๒
รัชกาลที่ ๓๓	สมเด็จพระเจ้าเอกทัศ (กษัตริย์พระองค์สุดท้ายของกรุงศรีอยุธยา)	๒๒๗

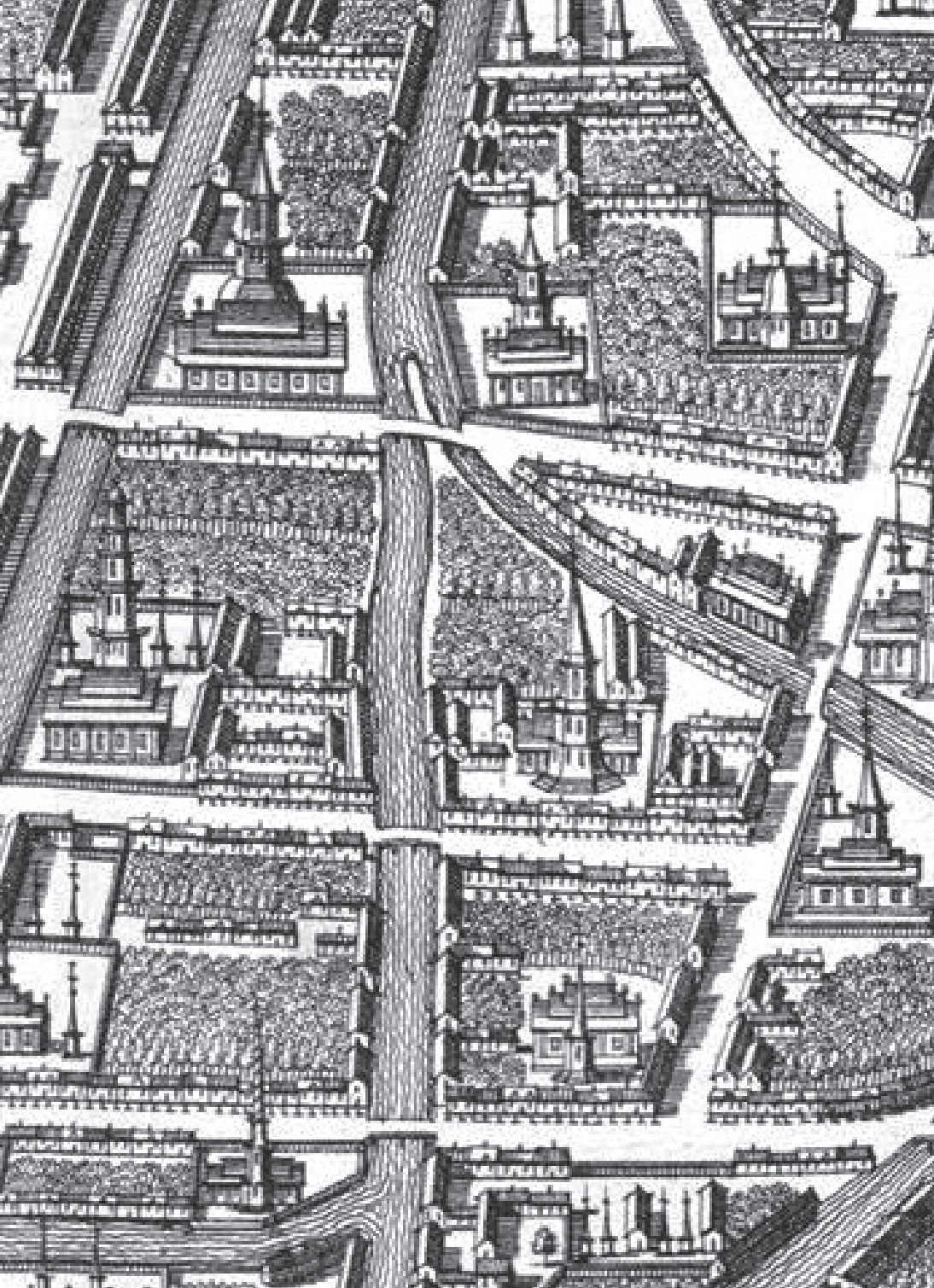
การล่มสลายของอาณาจักรอยุธยา	๒๓๒
-----------------------------	-----

การวิเคราะห์สาเหตุนำสู่การเสียกรุงศรีอยุธยา	๒๖๙
---	-----

บทที่

๑

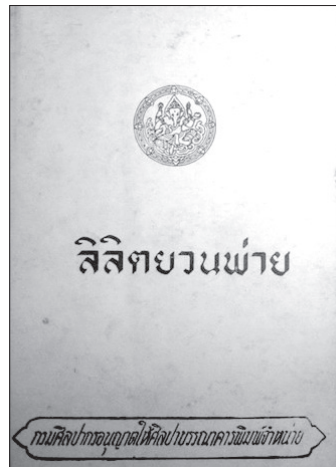
หมายเหตุ
หลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์
อยุธยา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ศึกษาประวัติศาสตร์ไทย นับได้ว่ามีองค์ความรู้มากมายหลายด้านที่นำมาประกอบขึ้นมาให้ศึกษาหาความรู้กัน ไม่ว่าจะเป็นหลักฐานทั่วไป เช่น งานนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ และวิทยานิพนธ์, จดหมายเหตุที่ได้รวบรวมความทรงจำเกี่ยวกับประเพณีและพระราชพิธีเก่า ๆ เช่น จดหมายเหตุขุนโขลน จดหมายเหตุพระราชพิธีโสกันต์เจ้านาย จดหมายเหตุสมโภชช้างเผือก หรือแม้แต่จดหมายเหตุโหร ซึ่งเป็นงานของโหรประจำราชสำนักที่บันทึกพระราชกรณียกิจ และเหตุการณ์สำคัญในบ้านเมืองตามลำดับวันที่เกิดเหตุการณ์

นอกจากนี้แล้ว ยังมีหลักฐานที่เป็นหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ ได้แก่ ข่าวยุทธการที่เรียกว่า “**ราชกิจจานุเบกษา**” หรือ “**บางกอก รีคอร์ดเดอร์**” รวมทั้งสิ่งพิมพ์ในปัจจุบัน อีกทั้งยังมีบันทึกเหตุการณ์ของบุคคลต่าง ๆ เช่น

หลักฐานสำคัญที่เป็นวรรณกรรม

- (๑) “ความทรงจำ” ของสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาเดิชาธิราชวรานุภพ
- (๒) จดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี และ
- (๓) ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง ของนายดิเรก ชัยนาม เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ยังมีหลักฐานสำคัญที่เป็นวรรณกรรมในยุคสมัยอยุธยา ซึ่งมีหลายเรื่องที่ให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ เช่น ลิลิตโองการแช่งน้ำ ลิลิตยวนพ่าย เรื่องมหาชาติคำหลวง เป็นต้น

หลักฐานจารึกและศิลาจารึก

จารึกและศิลาจารึก นับได้ว่าเป็นหลักฐานสำคัญอีกประเภทหนึ่ง เป็นลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดของไทย เพราะวัสดุที่ใช้จารึกมีความคงทนถาวร เช่น แท่งหิน แผ่นเงิน แผ่นทองคำ หรือทองแดง และไม่ถูกดัดแปลงแก้ไขข้อความได้ง่ายๆ ในดินแดนประเทศไทยได้พบจารึกเป็นจำนวนมาก เช่น ศิลาจารึกฐานพระพุทธรูป ปูนียสถานต่างๆ และจารึกด้วยอักษรและภาษาต่างๆ เช่น เขมร มอญ อินเดียได้ และไทย บางจารึกเป็นของอาณาจักรที่มีอิทธิพลอยู่ในดินแดนไทย เช่น อาณาจักรทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี สุโขทัย ล้านนา อยุธยา บางจารึกไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าอยู่ที่ใด เช่น จารึกศรีจนาศะ เป็นต้น

ทั้งนี้ โดยข้อความในศิลาจารึกส่วนใหญ่เป็นเรื่องของความเชื่อทางศาสนา เช่น จารึกเขมัมมา ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พบในภาคกลางของประเทศไทย จารึกที่ต้องการประกาศบุญของผู้ที่บูรณะพระพุทธศาสนา เช่น จารึกปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา จารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

นอกจากนี้ก็มีจารึกที่จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการเมืองและการปกครอง เช่น

(๑) จารึกสุโขทัยหลักที่ ๓๘ เป็นกฎหมายลักษณะโจร (อ่านเพิ่มเติมในเล่ม) ที่อาณาจักรอยุธยาประกาศใช้ในพื้นที่ที่เป็นอาณาจักรสุโขทัย

(๒) จารึกเจดีย์ศรีสองรักที่จังหวัดเลย ประกาศความเป็นพันธมิตรของ กษัตริย์อยุธยากับล้านช้าง

(๓) จารึกหลักที่ ๔๕ (จารึกปูนจิตขุนจืด) เป็นการประกาศการเป็นพันธมิตรระหว่างเมืองน่านกับสุโขทัย

(๔) ศิลาจารึกหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง เป็นจารึกที่สรรเสริญพระเกียรติคุณของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชในด้านต่างๆ

(๕) จารึกวัดศรีชุม เป็นจารึกที่เป็นเรื่องราวของมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามุนีศรีรัตนลังกาทวิปมหาสามี ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการสถาปนาอาณาจักรสุโขทัย เป็นต้น

L หลักฐานจดหมายเหตุและบันทึกชาวต่างชาติ

เนื่องจากดินแดนไทยเป็นเส้นทางการค้ามาตั้งแต่สมัยโบราณ ทำให้มีเอกสารต่างชาติบันทึกเรื่องราวของดินแดนไทยไว้อย่างหลากหลายเรื่องราว เช่น วรรณคดีอินเดียที่เรียกว่าคัมภีร์นิสเทศและมิลินทปัญหา ในราวพุทธศตวรรษที่ ๖ นับเป็นเอกสารต่างชาติที่เก่าที่สุด

ออกพระวิสุตรสุนทร (โกษาปาน)

สำหรับหนังสือที่ชาวต่างชาติบันทึกเกี่ยวกับประเทศสยามตั้งแต่ในอดีตนั้น จัดเป็นสิ่งพิมพ์ที่หายากประเภทหนึ่ง เพราะเป็นหลักฐานสำคัญขั้นต้นที่ทำให้เราได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของประเทศสยามในอดีต โดยผ่านข้อเขียนของชาวต่างชาติเหล่านั้น ประเทศสยามมีความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ มาช้านานแล้ว ตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า ชาวโปรตุเกสเป็นฝรั่งพวกแรกที่เข้ามาในประเทศสยามโดยได้ส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (รัชกาลที่ ๑๐ แห่งกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.๒๐๓๔-๒๐๗๒) จากนั้นก็มีอังกฤษ ฮอลันดา ฝรั่งเศสเข้ามาค้าขายและส่งทูตมายังกรุงศรีอยุธยาเรื่อย ๆ สยามก็ได้ส่งทูตไปยังประเทศต่างๆ หลายครั้ง

หลักฐานครั้งสำคัญที่จารึกไว้อีกหนึ่งหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ ได้แก่ ครั้งที่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช (สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ รัชกาลที่ ๒๗ พ.ศ. ๒๑๙๙-๑๑ กรกฎาคม พ.ศ.๒๒๓๑) ทรงส่งออกพระวิสุทธิสุนทร (โกษาปาน) เป็นราชทูตไปยังสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ประเทศฝรั่งเศส ชาวต่างชาติที่เข้ามาประเทศสยาม ส่วนใหญ่เข้ามาติดต่อสัมพันธไมตรี ค้าขาย เผยแพร่ศาสนา หรือแอบแฝงด้วยการล่าอาณานิคม และแสวงหาผลประโยชน์ต่างๆ จากประเทศสยาม

ตามบันทึกระบุว่า ชาวต่างชาติเหล่านี้มีอุปนิสัยรักการเขียนบันทึกสิ่งที่ได้พบเห็นในดินแดนที่เขาเดินทางอย่างละเอียด รวมทั้งภาพวาด ถ่ายภาพ แสดงความคิดเห็นความชื่นชอบและไม่ชอบไว้ในบันทึกเหล่านั้น เมื่อบันทึกได้รับการพิมพ์เผยแพร่ทำให้ประเทศต่างๆ รู้จักสยามมากขึ้น และชาวสยามรุ่นหลังได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับประเทศของเราในแง่มุมละเอียดซึ่งไม่สามารถพบเห็นในหนังสือและเอกสารของเราเอง

ในพุทธศตวรรษที่ ๘ มีนักภูมิศาสตร์ชาวกรีกเดินทางมาถึงดินแดนแถบประเทศไทย และบันทึกไว้ในหนังสือภูมิศาสตร์ของ **พโตเลมี** (Ptolemy's Geography) เอกสารจีนโบราณ เช่น จดหมายเหตุของหลวงจีนฮี้จิ้ง ในพุทธศตวรรษ

ที่ ๑๓ รายงานของคณะทูตจีน “โจวต้ากวาน” ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ พ่อค้าชาวอาหรับและเปอร์เซีย ที่กล่าวถึงเมืองท่า หรือรัฐโบราณในดินแดนไทย ส่วนเอกสารชาวตะวันตกมีมากในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ เช่น

ชาวโปรตุเกส ได้แก่ จดหมายเหตุของโทเม ปิเรส (Tome Pires) จดหมายเหตุของบราซิล อัลบูแควร์ก (Braz d' Albuquerque) จดหมายเหตุการเดินทางของเฟอร์นันด์ เมนเดส ปินโต (Fernand Mendes Pinto)

ชาวฮอลันดา เช่น จดหมายเหตุของนายสเคาเตน (Joost Schouten) จดหมายเหตุของหมอบรัดเลย์ จดหมายเหตุวลิตของนายเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias Van Vliet)

ชาวอังกฤษ เช่น จดหมายเหตุของนายยอร์ช ไวท์ เอกสารการติดต่อของพนักงานบริษัทกับพ่อค้าอังกฤษ เรื่อง “เอกสารบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗” จดหมายเหตุของนายจอห์น คอรอร์เวิร์ด เอกสารของนายเฮนรี เบอร์นี และเซอร์จอห์น เบาว์ริง

ชาวฝรั่งเศส เช่น จดหมายเหตุลา ลูแบร์ จดหมายเหตุนิโกลัส แชร์แวส จดหมายเหตุเล่าเรื่องกรุงสยามของสังฆราชปาลเลอกัวซ์ ชาวอเมริกัน เช่น บันทึกของหมอบรัดเลย์ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ในสมัยรัตนโกสินทร์ประเทศสยามได้ติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติอยู่เนือง ๆ โดยเฉพาะรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญในการรับอารยธรรมตะวันตก เพื่อพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า หลักฐานชิ้นสำคัญของชาวต่างชาติที่ได้บันทึกไว้ในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์นั้น เช่น

- จดหมายเหตุเล่าเรื่องกรุงสยามของสังฆราชปาลเลอกัวซ์ ชาวอเมริกัน
- บันทึกของหมอบรัดเลย์
- จดหมายเหตุของนายยอร์ช ไวท์
- เอกสารการติดต่อของพนักงานบริษัทกับพ่อค้าอังกฤษ เรื่องเอกสารบันทึกความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗

- จัดหมายเหตุของนายจอห์น ครอว์เฟิร์ด เอกสารของนายเฮนรี เบอร์นี และเซอร์จอห์น เบาว์ริง

จากบันทึกของชาวต่างชาติดังกล่าว ยังมีหนังสือที่ชาวต่างชาติได้เขียนเกี่ยวกับประเทศไทยหลายเล่ม ซึ่งล้วนแต่เป็นหนังสือที่ทำให้เราได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของเราเอง เช่น การเรียนรู้สภาพบ้านเมือง การเมือง ชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

หลักฐานพระราชพงศาวดาร

พระราชพงศาวดาร เป็นบันทึกเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ในด้านต่าง ๆ อาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. พระราชพงศาวดารที่ยังไม่ผ่านกระบวนการชำระให้ข้อมูลตามที่ผู้บันทึกเดิมเขียนไว้ เช่น พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐฯ พระราชพงศาวดารความเก่า จ.ศ. ๑๑๓

๒. พระราชพงศาวดารที่ผ่านการกระบวนการชำระ คือ มีการตรวจสอบแก้ไขในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ ทำให้เนื้อความและจุดประสงค์แตกต่างไปจากเดิม เช่น

- (๑) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)
- (๒) พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด)
- (๓) พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับสมเด็จพระพนรัตน์
- (๔) พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม กรุงลอนดอน
- (๕) พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา
- (๖) พระราชพงศาวดารสังเขป ฉบับสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

พระราชพงศาวดารเหล่านี้ ส่วนใหญ่เป็นฉบับที่ผ่านกระบวนการชำระพระราชพงศาวดารแล้ว

หลักฐานเอกสารการปกครอง

เอกสารการปกครอง ส่วนใหญ่เป็นเอกสารที่มีในสมัยรัตนโกสินทร์ หลังจากที่ได้มีการจัดตั้งกรมหรือกระทรวงขึ้นแล้ว เอกสารเหล่านี้จะมีการจัดเก็บเป็นระบบขึ้น เช่น

๑. **ใบบอก** ซึ่งเป็นรายงานจากข้าราชการส่วนภูมิภาคส่งมาให้รัฐบาลที่กรุงเทพฯ เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ เช่น การส่งส่วย การส่งสิ่งของที่ถูกต้อง รายงานเรื่องการเกษตร การรบทัพ เป็นต้น

๒. **ตราสารศุภอักษร** คือ หนังสือจากเสนาบดีที่กรุงเทพฯ มีถึงเจ้าเมืองหรือเจ้าประเทศราช

๓. **บัญชีทูลเกล้า** เป็นรายงานจากเจ้าหน้าที่ส่วนกลางสรุปบัญชีเพื่อทูลเกล้าฯ ถวายให้พระเจ้าแผ่นดินทอดพระเนตร เช่น เรื่องการค้ากับเมืองจีน บัญชีไพร่กรมกองต่างๆ

๔. **บันทึก** เป็นเรื่องราวการต่างๆ เช่น บันทึกที่เรียกว่า “จดหมายหลวงอุดมสมบัติ” และ “บันทึกพระบรมราชาโองการของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว”

๕. **คำให้การ** เช่น คำให้การของคดีอุทธรณ์ คำให้การของข้าศึก คำให้การชาวกรุงเก่า เป็นต้น

หลักฐานที่เป็นตำนาน

ตำนานเป็นเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นมาของเมือง ปุชนิยสถาน ปุชนิยวัตถุ โดยการบอกเล่าต่อๆ กันมา แล้วรวบรวมเขียนขึ้นภายหลัง ตำนานจึงมีเรื่องนิทาน คติชาวบ้าน และข้อเท็จจริงในประวัติศาสตร์ร่วมกัน เช่น

- ตำนานเมืองหริภุญไชย
- ตำนานหิรัญนคร
- ตำนานสิงหนวัติกุมาร
- ตำนานพระธาตุช่อแฮ
- ตำนานพระแก้วมรกต
- พงศาวดารโยนก เป็นต้น

มีงานนิพนธ์บางเรื่องที่ใช้ชื่อเรียกว่า ตำนาน แต่ไม่ใช่ เช่น ตำนานวังหน้า ตำนานการเลิกระบอบเบี้ย และเลิกลหวย เป็นต้น

บทที่
๒

ย้อน
ประวัติศาสตร์
อยุธยา

